

O JEDNÉ ZVLÁŠTNĚ POJEDNANÉ POTYČCE

Perejaslov, Nikolaj. *Majakovskij i Šengeli: Schvatka dlinoju v žizn'*. Moskva: Prospekt, 2020, 432 s.

Jana Kitzlerová
Univerzita Karlova
Jana.Kitzlerova@ff.cuni.cz



V roce 2019 vydalo moskevské nakladatelství Prospekt obsáhlou publikaci *Majakovskij i Šengeli: Schvatka dlinoju v žizn'* (Majakovskij a Šengeli: Celoživotní soubor), věnovanou pozapomenuté osobnosti ruského kulturního života, teoretikovi verše, překladateli a básníkovi Georgijovi Arkadjeviči Šengelimu (1894–1956). Nakladatelský počín je to na první pohled nadmíru záslužný¹ — Šengeli byl bezpochyby zajímavou osobností, která svou erudicí přispěla k formování dodnes uznávaných teorií verše,² jako nesmírně plodný a pilný autor navíc obohatil ruské prostředí o překlady takových velikánů, jako byli Voltaire či Byron, a svou pedagogickou činností, které se věnoval po celý život, ovlivnil generace studentů, k nimž se podle svých slov počítá i sám autor knihy Nikolaj Perejaslov³ (s. 4). Již v titulu nastavená opozice Majakovskij — Šengeli pak napovídá, že by se kniha mohla hlouběji věnovat sporu těchto dvou osobností a že se snad stane i historicky věrným pokračováním, doplněním či prohloubením historie polemik mezi oběma zmíněnými autory.⁴ Tolik úvodní úvahy, které vzbuzují naděje a které asi proběhnou hlavou každému, kdo po titulu sáhne: hned na počátku je však bohužel nutné konstatovat, že takový čtenář bude notně zklamán.

První věc, která zarazí už po přečtení úvodních rádků, je zvolený název knihy, konkrétně pořadí uvedených jmen (Majakovskij a Šengeli): kniha je totiž zcela věnována glorifikaci Šengeliho a zatracování Majakovského, a proto se nabízí otázka, proč Perejaslov ne zvolil opačné pořadí, když za jednoznačně kladného hrdinu po-

- 1 Šengeliho osobnosti byla v poslední době nicméně věnována pozornost i ze strany jiných autorů a nakladatelů. Za všechny srov. např. Molodjakov, Vasilij Ělinarchovič. *Georgij Šengeli: Biografija: 1894–1956*. Moskva: Vodolej, 2016.
- 2 Jeho práce na poli versologie si u nás všímá již Josef Hrabák v roce 1963. K této problematice srov. Hrabák, Josef. „Z nových prací o slovanském verši“. In *Sborník prací filosofické fakulty Brněnské university*. Brno: Masarykova univerzita, 1963, s. 121–126.
- 3 Nikolaj Perejaslov je, jak sám uvádí, básník, prozaik, kritik, překladatel, tajemník Ruského svazu spisovatelů, člen Moskevského sdružení novinářů, člen Mezinárodní asociace spisovatelů a publicistů, aktivní člen Petrovské akademie věd a umění a také Slovanské literární a umělecké akademie ve Varně (Bulharsko). Kromě řady románů a básnických sbírek je také autorem odborných prací a nositelem řady ocenění.
- 4 Sporů mezi Šengelim a Majakovským si všímají i jiní autoři, vůbec první věcné zhodnocení provedl Postoumenkov, Kirill Jur'evič. „Majakovskij i Šengeli (k istorii polemiki)“. In *Izvestija AN SSSR. Serija literatury i jazyka*, tom 50, č. 6, Moskva: Nauka 1991, s. 521–530. Dále např. Molodjakov, Vasilij Ělinarchovič. *Georgij Šengeli: Biografija: 1894–1956*. Moskva: Vodolej, 2016.



važuje právě Šengeliho. Titul dále pokračuje (v doslovném překladu) slovy „celoživotní soubor“. Ač bych si v žádném případě nedovolila tvrdit, že jsem seznámena se všemi výpady a výhradami jednoho či druhého, nemyslím si, že by pře obou osobností skutečně naplňovaly jejich životy, a obávám se, že tento „celoživotní soubor“ probíhá spíše v hlavě samotného autora knihy.

Šengeli se s Majakovským seznámil poměrně mladý (ve svých dvaceti letech), a to už v roce 1914,⁵ takže měl dost času, aby s ním rozvinul polemiku, zejména přihlédneme-li k tomu, že Majakovského jistě nelze označit za osobnost, která by nebudila kontroverze.⁶ Prvním impulsem sporu a jeho jádrem se stala Šengeliho odborná práce z roku 1926 věnovaná teorii autorského psaní *Kak pisat' stat'i, stichi a rassказы* (*Как писать статьи, стихи и рассказы*),⁷ na kterou, předložením vlastní koncepce, reaguje o rok později Majakovskij teoretickou studií *Kak delat' stichi?* (*Как делать стихи?*). Připomeňme také, že se právě o tomto Šengeliho spise Majakovskij opakovaně vyslovoval se značným despektem,⁸ slovy autora jiné Šengeliho biografie: „[...] Majakovskij začal knihu hanlivě urážet.“⁹ Perejaslov však tyto odborné či (snad) ideové a ideologické pře (spor se v podstatě odehrával na teoretické versologické úrovni) převádí do roviny úzce osobního rázu. Tím žánr knihy poněkud devaluje a posouvá minimálně na pole publicistiky, ač Perejaslovův text aspiruje na zařazení mezi odborné monografie. Faktem samozřejmě zůstává, že Majakovskij se k osobnosti Šengeliho opakovaně (a často negativně) vyjadřoval, tak jako se Šengeli vymezoval vůči Majakovskému.¹⁰ Podle mého názoru však tyto spory nepřesahují rámec polemiky běžně vedené mezi autory různých uměleckých směrů či zastávajícími odlišné teoretické koncepce, i když v nich zřejmě často zaznívala nevybíravá slova.¹¹

5 V tomtéž roce se však seznamuje například i s Davidem Burljukem či Igorem Severjaninem, kteří se hlásili ke stejnému uměleckému proudu jako Majakovskij; s nimi však Šengeli žádné vyostřené polemiky nevedl. Právě Severjanin významně ovlivnil Šengeliho vlastní tvorbu a nepřímo podnítl vznik jeho první básnické sbírky *Rozy s kladbišča* (*Růže ze hřbitova*), která vyšla v témže roce (1914).

6 Je pravda, že starší literatura se vztahuje k osobnosti Šengeliho značně kriticky; střízlivé zhodnocení polemiky mezi Majakovským a Šengelím pak přináší Postoumenkova stat z roku 1991 (viz pozn. 4).

7 Šengeli, Georgij Arkadjevič. *Kak pisat' stat'i, stichi i rassказы*. Moskva: Pravda i bednota, 1926.

8 Svě výhrady Majakovskij dokonce „zhmotnil“ v básni „Moja reč' na pokazatel'nom processe po slučaju vozmožnogo skandala s lekcijami professora Šengeli“ (Mé vystoupení na exemplárním procesu ve věci případného skandálu týkajícího se přednášek profesora Šengeliho). Majakovskij, Vladimir Vladimirovič. *Bol'šoje sobranije stichotvorenij i poem v odnom tome*. Moskva: Eksmo, 2018, s. 497–499.

9 Srov. Molodjakov, Vasilij Ėlinarchovič. *Georgij Šengeli: Biografija: 1894–1956*. Moskva: Voldolej, 2016. s. 276; cit. dle Katanjan, Vasilij Abramovič. *Majakovskij: Chronika žizni i dejatel'nosti*. Moskva: Sovetskij pisatel', 1985.

10 Postoumenkov konstatuje: „Útočný temperament Majakovského donutil hodit rukavici jako první, ale neméně temperamentní, ješitný a hrdý Šengeli ji zvedl bez zaváhání.“ Postoumenkov, Kirill Jur'evič. „Majakovskij i Šengeli (k istorii polemiki)“. In *Izvestija AN SSSR. Serija literatury i jazyka*, tom 50, č. 6, Moskva: Nauka 1991, s. 523.

11 Jen na okraj: Il'ja Il'f a Jevgenij Petrov ve svém fejetonu z roku 1929 (*Disputy ukrašajut žizn'*) překřtili Šengeliho populární studii na: „Kak pisat' stichi, rassказы, povesti, romany, fel'e-

Od první stránky knihy pak na čtenáře čiší (a bohužel skutečně není možné použít jiné slovo, skoro bych řekla, že místy až tryská) nevole autora vůči Majakovskému a zcela nepokrytý a nesoudný obdiv k Šengelimu. Perejaslov se k Šengelimu vztahuje natolik nekriticky, že text působí dojmem takřka pětisetstránkového chvalozpěvu. Ačkoli chce být kniha vnímána jako vědecká monografie (na s. 426–431 obsahuje velmi pečlivě vyhotovený seznam Šengelioho prací — včetně jejich rozřazení na práce teoretické, básnické sbírky, překlady i sekundární literaturu o Šengelimu —, který také po mém soudu představuje jediný odborný přínos recenzované publikace), Perejaslov v rozporu s náležitostmi odborného žánru a stylového zařazení nadužívá kladná kvalitativní adjektiva v souvislosti s hodnocením Šengelioho a záporná při hodnocení Majakovského, a to až do té míry, že to u čtenáře vyvolává pousmání. Glorifikací, které se dopouští, totiž autor místy připomíná dítě, které s planoucím zrakem mluví o svém oblíbeném kresleném hrdinovi.

Jako problematická se jeví též celková stylistická úroveň knihy. Každý má samozřejmě právo psát, jak se mu líbí, i když podle mého soudu by text s vědeckými ambicemi měl ctít elementární stylistická pravidla; to, co je však zcela neomluvitelné, je absolutní absence byť jen základní erudice nebo aspoň orientace v literárněvědné oblasti. Perejaslov běžně směšuje lyrický subjekt s autorem, uměleckou stylizaci či licenci považuje tu za důkaz autorovy špatné nálady, tu za svědectví autorovy neschopnosti přijmout realitu (špatnou náladu i problém s realitou přičítá samozřejmě Majakovskému). Výčet stran, na kterých se autor těchto i dalších, s vědeckým bádáním neslučitelných lapsů dopouští, by byl skutečně velmi rozsáhlý. Celá publikace tak po mém soudu obsahuje pouze dva, bohužel krátké oddíly (s. 418–431), jež jsou pro čtenáře zajímavé a v kontextu vědeckého zájmu o Šengelioho i přínosné: prvním je už dříve zmíněný přehled primární i sekundární literatury a druhým je shrnutí Šengelioho hlavních životních milníků.

Ruské bádání na literárněvědném poli chrlí každoročně úctyhodné množství titulů, jejichž úroveň je však značně proměnlivá.¹² Ruský, snad poněkud přezíravý postoj k západnímu směřování současné literární vědy je všeobecně známý, jeho důsledkem je však vznik publikací, jako je Perejaslovova recenzovaná kniha, která nejenže nesplňuje nároky vědecké publikace (kniha například postrádá poznámkový aparát či seznam použité literatury), ale zároveň je pro odbornou veřejnost bohužel téměř zcela bezcenná.

tony, očerki, poemy i triptichi“. Dostupné z <http://ilf-petrov.ru/books/item/f00/s00/z0000008/st017.shtml> [cit. 21. 4. 2021]. Možná by se i tato lehká ironizace mohla stát předmětem další odborné publikace na téma Il'f, Petrov a Šengeli.

12 Do opozice k monografiím nízké úrovně můžeme postavit velmi dobře zpracovanou Šengelioho biografii z pera Vasilije Molodjakova (viz pozn. 1).